

ЕЛИН ПЕЛИН ПОД МАНАСТИРСКАТА ЛОЗА

chitanka.info

ОТЕЦ СИСОЙ

С ваше позволение ще скрия името на манастира, където прекарах едно блажено лято, гостенин на добрия игумен отец Сисой. Всеки ден от ония дълги, лениви и спокойни манастирски дни ние двама обядвахме заедно във вън под сянката на гъстолистната лоза — великолепно украшение на тая света обител. Тя разстилаше над нас благословените си вейки, както ливанските кедри се разстилаха над главата на Аврама, и ни правеше прохладна сянка. Нашите обеди бяха самостоятелни, чудесни съчинения на самого отца Сисоя, в които той примесваше покрай благовонните планински билки много от сладостта на своята мъдрост. Виното, към което скромният игумен имаше особена слабост, той предварително изстудяваше в чешмата, която пееше сладостно под сянката на три стари печални върби сред двора. На малката дървена масичка под лозата ние прекарвахме до вечерта в тихи и прояснени от вдъхновение разговори за бога, за света, за суетата на живота и загадката на смъртта. Бурното и дълго минало на отец Сисой бе му принесло много житейска опитност, а черковните книги и библията, над които прекарваше усамотените си часове, бяха прояснили душата му със света мъдрост.

— Книгите са като хората — казваше той, — когато остарееят, стават мъдри. Науката и мъдростта са дело на миналото. Настоящото е винаги било море от чувства, по което се клатушкат хорските души, несигурни в своя път. Техните сълзи, техните вопли, радости, стремления, измами и душевни тържества, техните мисли и опити падат като скъпоценни бисери в бездните на това море. И когато се оттече в далечното минало, хората намират на дъното му утаени всичките попаднали съкровища и черпят мъдрост.

Уверен съм, че ако тия мисли биха могли да излязат от устата на дядо владика, той щеше да се възгордее повече от патриарх, но отец Сисой седеше спокоен, взимаше трохи от масата и ги хвърляше с хубавата си свещеническа ръка на кокошките и на врабците, които се трупаха около него и без страх кацаха на раменете му. Той беше

нисичък, здрав, с младежка светлина на очите, с приятно усмихнато лице, с посивяла брада, но под черната му калимйавка се подаваха кичури, бели като вечните преспи по планините. Мислите му пъплеха бавно, разклоняваха се, виеха се като лоза и се разлистваха гъсто. За себе си казваше:

— Недостоен съм по две причини — по чревоугодието си и по снизхождението си към грешните.

— Ще ви разкажа някои от неговите приказки, пълни с поучение и дълбока мъдрост.

СВЕТИТЕ ЗАСТЪПНИЦИ

Изворът на световните злини са страстите и влеченията на плътта, тленната плът, която погубва блаженството на безсмъртната душа. Докато Адам се разхождаше самичък Едемския рай, светът беше съвършен, защото мислите на първия човек не търсеха друго освен бога и душата му и душата му беше ведра като небето, към което се стремеше. И нему беше по-добре сам, безгрижен сред горите, езерата и зверовете. Жената му внуши мисълта, че той е равен с бога, отрови кръвта му с грех и омърси желанията на душата му. Първопричината на плътските влечения иде от дявола и зачатieto на човека чрез страст е нечисто.

На тая неопровержима истина бяха се спрели веднъж всички свети угодници божи и радатели за спасението на човешката душа. Свети Теодосий — основателят на манастирите — повика на събор всички свои сподвижници да обмислят върху това и да поискат от господата, щото зачатieto на хората да става чрез невинен поглед, а не чрез телесно побесняване.

Обширната небесна зала се пълнеше със светци. Те пристигаха като видения, влизаха блажено усмихнати, пристъпяха към местата си строго и загрижено и сиянието на бледите им лица пръскаше в залата дрезгавина, каквато пръска сутрин над планините пробуденият поглед на деня. В първите редове на това странно събрание изстъпваше св. Григорий Богослов, върху когото усърдието за въздържание бе се струпало, както се трупат облаците един въз друг. От двете му страни седеха св. Василий и св. Иван Златоуст. В цялата зала нямаше повдъхновени от тая възвишена тройка. Близко до тях беше св. Симеон Стълпникът, осенен от духа на божията премъдрост, която винаги избира смирени души като него, за да го въздигне от прост пастир на безсловесни твари в пастир на словесните овци. До него беше великият Пафнутий. Неизчислимите безпокойства през земния му живот сякаш още движеха тъмните му очи. С лице бледо като ерусалимска стена той гледаше в лика на светците и търсеше с

вълнение неземната по хубост Таис — мечтата, която движи живота му и с която го прибра Всевишния.

Наблизо стоеше сгушен под гърбицата си св. Андрей, Христа ради юродиваго. И много други, и много други.

Светците смирено се наредиха на последните столове с умилен лица, със скръстени ръце. Те стоеха неподвижни, срамежливо наведени и поради тънкостта на въпроса, по който беше свикано това събрание, не смееха да вдигнат очи. Между тях седеше и българската светица Петка Самарджийска, единствената, която изглеждаше смела и самоуверена.

Св. Теодосий седна на председателския трон, надяна светлия си ореол и обяви заседанието открито, като каза:

— Свети божи угодници, целта на нашето събрание ви е известна. Нека поиска думата оня, който желае да говори.

От последните чинове бързо и нервно се вдигна един млад, висок светец, с лице тъмно като луната, огледваща се в смолистата вода на Мъртвото езеро.

— Искам думата — каза той.

И гласът му прозвуча вдъхновено и сладко, като последната молитва на мъченик, умирающ за Христа.

— Кой сте вие? — попита председателят.

Цялото събрание се обърна къмто него с учудване, защото никой не го позна.

— Аз съм разбойникът, разпнат с Христа. В книгите на светците аз не фигурирам, може би по погрешка, но бог ме удостои с вечната съдба да бъда между вас, така както съвестта ходи с човека. Аз нямам право да разисквам върху великия въпрос, който ни е събрал тук, защото съм недостоеен, но искам да ви обърна вниманието, че и други недостойни има тука.

Събранието заропта.

— Кой хвърли това подозрение в главата ти? — чу се един глас на възмущение.

— Иуда — отговори разбойникът. — Иуда, който също не е удостоен в лика на светците, но чието дело, колкото и недостойно, стана причина за изкуплението на хората чрез мъките и възкресението на Христа.

Нов ропот залюля събранието. Светците се закръстиха.

— Аз считам, че всички тук сме недостойни да разискваме по въпроса за плътската страст ... — продължи той.

Светците наведоха глави.

— ... Но най-недостойните, които събранието трябва да отстрани от заседанието си, са: пророк Малахи, който е бил повече благообразен телесно, нежели душевно. Преподобний Максим Гъркът — най-учения светогорски монах, — който е замесен в женски работи и не е допуснал, щото русинът Васил Иванович да напусне жена си Соломония и да се ожени за Елена Глинска. После св. Йероним, който целия си живот е прекарал само с жени, най-хубави римлянки. Обстоятелството, че той е тук между светците, не говори лошо за него, но все пак той не може да бъде достатъчно безпристрастен по един въпрос, в който лежи съдбата на жените. По същата причина трябва да се отстрани от събранието и българския представител св. Дамаскин от Габрово, понеже той е обесен, защото закачил една хубава свищовска туркиня. Нека не му се прави никакво снизхождение въпреки истината, че на българина умът му иде късно. Да се отстрани също великият мъченик на себе си отец Пафнутий, който посвети целия си живот, за да спаси душата на прекрасната Таис, която той обичаше безумно. Да се отстрани още св. Павлин Милостиви, който от язычник се превърна в християнин под влияние на жена си — знатна и хубава римлянка. Още — преподобния Ефрем Сирин поради нескромността си на младини. Не бивайте снизходителни заради доброто име на родителите му. Животът опровергава казаното, че добрите плодове растат само на добри корени.

Сега се обръщам към светиците. Чудно ми е как чувството на богобоязън, което носят в нежните си сърца, не ги е спряло да присъствуват тук. На много от тях това може да се прости, но по-много от тях ще трябва да се отстранят. Например: св. Синклития. Тя е казала: „Восъкът се топи от огъня, душата отслабва от похвалите“ — но въпреки това тя е била неземна красавица и е будила грешни мисли у мъжете. Св. Варвара и нейната сподвижница Юлиана — макар и доброволно да са почернили красотата си, най-високото оръжие, което дяволът дава на плътта, — съблечени голи за мъчение, те не са будили у тълпата толкова учудване с търпението си пред страданията в името на Христа, колкото омая с безподобната красота на гърдите си. Би трябвало да се отстрани също преподобната девица Аполикария,

внучката на императора Маврикияна, която е прекарвала живота си като мъж в манастира „Св. Макария“ и отблизо е изучила мъжката душа. Да се отстрани също българската светица св. Петка Самарджийска, която въпреки борбата със земното, въпреки поста пак си е останала дебела и влагата в очите ѝ говори за вечно възбудена плът. А по въпроса, за който сме се събрали, ще кажа: не унищожавайте изкушението, защото ще направите подвига за спасение много лесен.

Въпреки убедителния списък на оратора събранието не отстрани никого от заседанието и разискванията бяха продължени три дни и три нощи, без да се дойде до някакво решение.

На третия ден великият св. Иван Златоуст покани на вечеря всички присъстващи в събранието. Трапезата бе сложена под голям свод от лози, по който висеха узрели гроздове.

Наредени смирено, те с чиста радост следеха светия домакин, който сам поднасяше ястието с белите си ръце.

Но още при първата хапка св. Теодосий се обърна към св. Иван Златоуст и каза:

— Иване, чорбата е безсолна.

Неговите смирени думи се повториха в хор от всички гости.

Св. Иван Златоуст стана мълчаливо, взе от солницата сол в шепата си и като тръгна наред по трапезата, движеше ръката си над съдовете, като че соли.

Гостите наново почнаха да ядат. И пак се чу в хор:

— Иване, чорбата е безсолна.

Св. Иван Златоуст пак взе сол от солницата и пак обходи съдовете, като движеше шепата си над тях, без да пусне сол.

Когато трети път се обадиха гостите и рекоха:

— Иване, чорбата е безсолна — той взе с шепата си сол, посоли чорбата, изправи се и рече:

— Както чорбата не се осолва само от погледа на солта, така и зачатieto на човек не може да стане само с погледа на мъж. Да бъде, както бог е наредил, и греха, който дяволът хвърля със зачатieto ни, да го изкупим с покаяние. И нека земний подвиг на човека да бъде стремлението на душата към бога чрез красота и истина.

При тия думи на св. Иван Златоуст всички се прекръстиха и казаха амин.

ОЧИТЕ НА СВЕТИ СПИРИДОН

Свети Спиридон беше беден обушар. Приведен над своята ниска масичка, по която бяха разхвърляни сечивата му, и потънал в блажени размишления за бога, той работеше по цял ден. Едничката му почивка бе, когато сядаше да яде кротко и полека сухия си хлебец или когато повдигаше очи да погледне навън през малкото прозорче прекрасната картина на божия свят, която винаги го умиляваше.

Бялата студена зима и горещото златно лято го радваха еднакво. Пролет, когато слънцето топеше снега, св. Спиридон обичаше да се заслушва в равния еднообразен шум на капчиците, които падаха от схлупената стряха на дюкянчето му, и да гледа как в отсрещната градина пред малката черквица напъпва люлякът разцъфнува ябълката. Сладкият аромат на цвета пълнеше цялата малка тиха улица, влизаше на вълни в тясното дюкянче и възбуждаше още повече към чистота душата на младежа. В такива дни св. Спиридон с особена радост и надежда мислеше за небето и понякога ставаше от ниското столче и надзърташе през прозореца да го погледа.

Той бе млад и хубав, но ласкания и похвали не опустошаваха душата му с грешна суета. С подвиг и покаяние, той жадуваше за похвала само от бога, но се мислеше за недостоеен за нея, макар че нямаше никакви грехове. Едничката негова мисъл бе да очисти душата си така, че да разцъфне като ябълката пред срещния храм и нейния аромат да храни добродетелите така, както белият ябълчен цвят храни пчелите.

Неговата душевна красота даваше облик и на нейната тленна обвивка — тялото. Тоя беден юноша беше прекрасен. Лицето му сияеше от една света чистота и по мъдрото му чело бягаха и се преливаха едвам уловимо бели и розови облаци, като по утринно майско небе. Сините му очи, съзерцавайки всякога с радост божествените неща, имаха езерна дълбочина, в които трептяха отраженията на всички небесни светила.

Богати и красиви моми от града минаваха често всред тая отдалечена улица, гдето беше обуцарницата на младежа, и търсеха случай да го видят, като искаха да си поръчат празнични обувки при него. Това ужасяваше благочестивия момък и когато чуеше весел женски говор и шум на копринени рокли, той навеждаше чистите си очи надолу и не ги повдигаше, докато вън не се възцари веселото и тихо спокойствие, което имаше малката улица.

За да избегне всяка съблазън, която можеше да дойде, той бе поставил пред прага на дюкянчето си едно малко сандъче с пепел. Всяка жена, която идеше при него за поръчка, стъпваше там и от следата на стъпката обуцарят вземаше мярка за работата си. Защото чистият младеж пъдеше из душата си всяко желание за жена, което можеше да наруши неговото свето блаженство, и пазеше очите си от сянката на изкушението и ръцете си от съприкосновение с тяло, родено за похот.

Веднъж, когато св. Спиридон бе станал от триножника и искаше да погледне от прозорчето и да се порадва на едно бяло облаче, с което някое невидимо ангелче си играеше в небесната синевина, пред дюкянчето спря позлатена каляска и от нея слезе и почука на вратата една млада туркиня. Яшмакът ѝ беше леко отворен и св. Спиридон побърза да наведе неземните си очи към прашния под, за да не се вмъкне през тях в душата му прелестта на изкушение-то.

Жената отвори полака и влезе. Заедно с нея влезе и застана в тъмната и бедна работилница хубавият пролетен ден, който цареше вън. Св. Спиридон чу бодрия шум на чешмата, любовното боричкане на врабчетата, някаква песен на младо момиче, мъжествения смях на младежи. Тая весела суета на живота влезе заедно с непознатата жена и застана в малкото дюкянче.

Младежът наведе още повече глава и не знаеше какво да каже.

Тогава жената нежно, меко и властно му каза да ѝ вземе мярка за нови обувки.

— Стъпете вън на пепелта в сандъчето. Ще взема мярка от стъпката ви, добра госпожо — рече кротичко св. Спиридон.

Жената се засмя звънко, хубаво и на благочестивия младеж се стори, че тълпи млади хора застанаха пред дюкянчето му и нахвърлиха вътре хиляди пресни благоуханни цветя. Той закри очите си с ръка и

повтори молбата си с такова смирение, че сърцето на младата туркиня се сви.

— Не — каза тя и замълча. После добави:

— Искам да ми вземете мярка от крака.

Тогава св. Спиридон стана, грабна мярката и без да повдигне очи, приближи непознатата жена. Тя, като събра малко дългата си копринена рокля, повдигна хубавия си крак и стъпи върху ниското триножно столче. Св. Спиридон обви пипнешком ширита около стъпалото. В този миг светият младеж изгуби нишката, която свързваше блажените му помисли с бога и отдаден на работата си, вдигна очи да види какво показваше мярката. Тогава крайчецът на едното му око видя изящния крак, нежно обгърнат в тъмен копринен чорап. В душата на благочестивия младеж нещо се сгромоляса. Още малко, и той беше погубен завинаги. Но твърдостта на вярата му не го остави. Светостта, която бе го крепила толкова време, бе калила волята му. Тя въстана срещу събудените желания и св. Спиридон с бързина грабна шилото от масата и с твърда ръка избоде окото, наклонно към изкушение. Заедно със силните болки св. Спиридон усети и чу ликуването на спасената от погибел душа и в екстаз от блажената наслада той не снем ръката си, а удари по-твърдо с шилото и избодете другото око. То нямаше вина. Но в жаждата си за чистота светият младеж искаше да затвори прозорците на душата си, през които можеха да минат лъчи, отразени от съблазнителни и грешни неща.

Като остана без очи, св. Спиридон не можеше да работи вече. Той затвори дюкянчето си и отиде в гората, гдето течеше голяма река между брегове, обрасли с върби и ракита. Опипом сечеше пръчки, седеше на припек, плетеше кошове и ги даваше за парче хляб на селяните, които минаваха оттам за града.

Наоколо му беше тъй тихо, спокойно и радостно. Той слушаше пляска на рибките, които понякога играеха в реката, и дълго стоеше до брега в мълчание. Журченето на пчелите и слабият шум на белостволите брези, които растяха наоколо, пълнеха успокоената му душа с наслада. Когато минаваше пипнешком от едно място на друго, той молеше бога да упътва краката му, за да не мачка мравките и дребните насекоми, които пълзяха из тревата. Вечно младият и нов ветрец, който се раждаше сутрин и вечер и умираше по пладне,

обираше аромат от всички треви, цветя и липи, носеше го на слепия подвижник и топеше душата му в наслада.

Сред тая чудна тишина мислите на св. Спиридон, стократно очистени, отиваха при бога и съзерцаваха с часове неговата мъдра, прощаваща усмивка.

Само едно нещо тревожеше светия човек — любовните чуруликания на птиците, които пълнеха гората. Св. Спиридон чуваше как гълъбите, гургулиците, славеите и всички други птици кацаха по клоните и любовните им милувки го смущаваха. Той събираше камъни и хвърляше напосоки из гората, шъкаше, махаше ръце и се мъчеше да ги пропъди. Но те продължаваха да викат, да пеят, да се обаждат една на друга. В мисълта на светеца въпреки усилията му неволно изпъкваха картините на техните страстни отдавания и един ден младият светец с ужас разбра, че там, в душата му, има други очи, които той не можеше да избодее.

И наведен над кошчето, което плетеше, той размишляваше и разбираше, че като съзерцаваше света с телесните си очи, той нивга не е изпитвал мъка като сега, когато го съзерцава с очите на затворената си душа. Облада го неспокойствие. Като не знаеше отгде иде причината на това, той помисли, че е извършил пред бога някой грях, и почна да прекарва дните и нощите си в молитва. Ала от ден на ден душевното му спокойствие се повече и повече изчезваше.

Веднаж, като туряше последните плитки на един кош, нему се представи съблазнителната картина, която го накара да избодее очите си. Той видя ясно с очите на душата си прекрасната жена, застанала пред него с приповдигната пола, под която се показваше изящният крак в копринен чорап. Св. Спиридон напразно искаше да изпъди тоя образ, тъй ясен и съблазнителен, но не можеше. Накъдето и да обърнеше сляпото си лице, той виждаше тая жена и чуваше смеха ѝ. Светецът високо завика, заокайва се и почна да зове бога за помощ. Напразно. Съблазнителният образ растеше и го завладяваше. Той почна да го вижда такъв, какъвто не бе го виждал и не би искал да го види тогава, когато още светеха сините му очи. И ето че страшни желания почнаха да тласкат кръвта в жилите му. Той искаше да се моли, но от устата му излизаха горещи любовни слова, които ечеха в мълчаливата гора като викът на кукумявката.

— Господи, защо ме мъчиш! Погубих очите си, за да те постигна — а далече съм от тебе. Научи ме как да те постигна. Направи знамение, господи!

И свети Спиридон падна с очите си към земята, за да стори поклон. Като се повдигна пак и обърна глава към небето, на младото му лице светнаха отново сините хубави очи с дълбината на езера, в които се оглеждаха всички небесни светили.

ОГЛЕДАЛОТО НА СВЕТИ ХРИСТОФОР

Още от млади години душата на свети Христофор се възпламеняваше за борба със злото. Неправдите го караха да се гневи, греховете и престъпленията огорчаваха сърцето му и го докарваха до възмущение. Твърд като камък, той отстояваше срещу изкушенията, силен като лъв и едър като дъб, той бе готов да смаже само с един удар гения на злото — дявола.

От заран до вечер той вървеше по пътища и по стъгди със стиснати юмруци и с поглед, запален от желание да не пропусне да мине неунищожено още в зародиша злото, което всяка заран се излупваше като хаплива змия из човешките страсти и носеше отрова.

В ония времена тоя млад човек, под чийто грамаден ръст трепереше земята, можеше да стои над закона, защото силата беше закон. И на св. Христофор не трепваше ръката, когато я вдигаше, за да порази на място, като мълния, безчестния търговец на пазара, лъжеца, крадеца и даже просяка, който се преструваше на изкълчен, за да буди по-голямо милосърдие.

Душата му бе вечно изпълнена от негодувание от страшната потребност да души, да унищожава, да къса в гнева си и да мачка в яда си всичко, което имаше дъха на неправда, на замисъл за неправда, на порок и престъпление. От това неговото прекрасно лице полека-лека се изкриви и удължи, веждите му паднаха ниско, очите намаляха и се изпълниха с кръв, ноздрите му се разшириха, устата уголемиха.

Той изгуби подобие то божие и образът му заприлича на зъл кучешки образ.

Тогава децата, които св. Христофор смяташе за безгрешни, почнаха да бягат от него и да му дюдюкат, когато той минаваше по улиците, и кучетата, на които взе подобие то, почнаха бесовито да го лаят. Жените, към които силният младеж имаше преголяма слабост, защото не считаше за грях ни плътската, ни духовната любов, и които тайно и явно въздишаха за него, почнаха да го избягват, да се боят от

него и му дадоха презряното име Песоглавец, което ще каже човек с кучешка глава.

Свети Христофор, отчаян и ужасен, помисли, че побеждаваният толкова пъти от него дявол е поискал да си отмъсти и е пратил всички нечисти сили да го преобразят на куче, за да го лиши от единствената красота на живота — любовта на жените.

И още повече побесня младият защитник на правдата и истината. И като стисна страшни юмруци към най-силния си враг — дявола, — той поиска да го прокълне. Но за негов още по-голям ужас из зъбатите му уста излезе само кучешки вой.

Тогава песоглавецът отиде в близката гора, отскубна една суровица, окастри клоните ѝ, нарами я като тояга и напусна родния си град, за чието добро така неуморно се бе борил.

Той се мъчеше страшно. Той знаеше, че лицето е видимият образ на душата и че преображението му в куче не може да стане, ако душата му не се е преобразила в кучешка.

И нещастникът отиде далече на един голям остров в морето. През средата на тоя остров течеше буйна и мътна река, която не можеше да се премине нито по мост, нито с ладия. От едната страна на тая река растяха и зрееха прекрасни жита, от другата пасяха безбройни чарди добитък и обширните гори бяха пълни с лов. Но жителите от двете страни търпяха лишения, защото не можеха да минат страшната река и да разменят благата си.

Песоглавецът, за когото нямаше сила непреодолима, се намери съкрушен на брега на тая река. Той се посели край нея и всеки ден я прегазваше по два пъти, за да вземе хляб от едната страна и да насити с месо кучето, което го обладаваше, от другата. Мътните и силни води на реката го обливаха до пояса и се разбиваха о коравото му тяло на пяна като о скала.

Жителите от двете страни се трупаха и гледаха с уплаха тоя непознат човек с кучешка глава и силата му ги учудваше.

Срещу хляб и месо Песоглавецът почна да пренася хората през реката, като ги вземаше на плещите си по няколко изведнъж. Но неговата страст да унищожава злите и порочните не бе го оставила. Той често спираше сред реката, сваляше от гърдите си тия, които тайнствената сила на правдата му посочваше като недостойни, и ги хвърляше в реката като гнили плодове. Вечерно време, когато всички

се прибираха, той отиваше до дънера на някоя палма, падаше съкрушен на колене, под които камъните хрускаха и се обръщаха на прах, и искаше да се моли. Но молитвите му се носеха към звездното небе като кучешки вой и той питаше бога с окървавено сърце:

— Господи, исках душата ми да бъде чиста като правдата, която ти си дал. Защо направи лицето ми безобразно като злото, което те огорчава и гневи?

Един ден до брега на страшната река пристигна старец, странник, не от тия места. Той помоли Песоглавецът да го пренесе и рече:

— Добри човече, пренеси ме отвъд, защото ме гони дяволът. Нямам нито хляб, нито месо да ти се отплатя. Ще ти дам само това малко огледало. В него ти ще виждаш кучешкото си лице дотогава, докато не извършиш най-великия подвиг, с който да угодиш на бога.

Песоглавецът пренесе стареца, взе малкото огледало и мина пак на другата страна, за да чака дявола, който преследваше странника. Той погледна по следите на тоя странник и го видя, че се губи между узрелите ниви на полето, с ореол на главата.

Тогава Песоглавецът разбра, че е пренесъл на плещите си самия Исус Христос, и го обзе страх, какъвто никога не бе изпитвал, и като целуваше малкото огледало, падна на колене и с такава сила заудря главата си в поклони о земята, че околните канари се събаряха и падаха със страшен шум в реката.

Оттогава свети Христофор потъна в дълбоко размишление. Ревността му да се бори със злото и да наказва недостойните се усили. Но като се гледаше в малкото огледало на Христа, той с ужас виждаше, че кучешкото му изражение добива по-голяма злост.

И го натисна скръб. Той помисли, че мисълта му е помрачена и че не може вече да различи злото от доброто. И укроти бунта на душата си, като стана снизходителен, като се мъчеше да не вижда пороците и да не ги различава толкова рязко от добродетелта.

Един ден при него дойде непознат човек, с грозно лице, с кървав поглед, плах и мрачен. Св. Христофор съгледа в него най-страшния престъпник на земята и каза в себе си:

— Да убия тоя човек, да отърва земята от страха, който носи, ето кое ще освети наново лицето ми.

И когато се готвеше да стовари на главата му страшната си ръка, непознатият каза с глас, пълен с нахалност и насмешка:

— Силний Песоглавецо, пренеси ме на другата страна, за да спася хората. Там изчезнаха всички пороци и добродетелите ще умрат, защото няма вече от какво да живеят.

Тия страшни думи спряха ръката на Песоглавеца. Той, без да бъде снизходителен, рече да бъде търпелив. Метна на гърба си отвратителния човек и го понесе, но когато нагази в реката, той усети на плещите си страшна тежест, като че това не бе човек, а торба с олово — и много по-тежко, защото коленете му почнаха да се подгъват.

Той бе уверен вече, че носи на плещите си натежал от грехове човек, и на няколко пъти помисли да го хвърли в реката, но не го стори.

С голяма мъка той го пренесе на срещния бряг и го тръшна на земята.

Човекът стана леко, даже не охна, стисна ръката на Песоглавеца с благодарност и тръгна.

Св. Христофор се върна бързо на другия бряг и треперещ от гняв, че не уби тоя злодеец, обърна се да го види.

И видя по пътя, гдето бе минал Христос — едрата, мрачна, рогата фигура на дявола леко да крачи между нивите.

— Господи — извика Песоглавецът, — сега лицето ми трябва да е станало по-грозно от кучешко!

И той, преизпълнен от страх, бързо извади огледалото и го изпречи пред очите си. Но сега в него Песоглавецът видя красотата на своето човешко лице, чистотата на погледа си. И първата мисъл, която блесна под неговото ясно чело, осветено от ореол, беше:

— Очистих се, защото направих добро на най-лошия.

ИЗПОВЕД

Вечернята се свърши. Последното амин на отец Павел замря без ехо и в малката, ослепяла от старост манастирска черквица настъпи продължителна тишина. Трите селянки богомолки, които стояха на купчец в средата, погледнаха отец Павел. Погледна ги и отец Павел. Няма нищо повече. Свърши се. Трите жени се прекръстиха и се наведоха да вдигнат от трона болния младеж, който седеше там блед и неподвижен.

В това време пред черквичата се чува стъпки, придружени от късо и отмерено дрънкане на мънички звънчета. Някакъв едър мъж застана на вратата и я задръсти цяла. Той постоя малко, влезе тежко вътре и се спря.

— Добър ден. Тук ли живее изповедникът? — каза той с дебел и див глас, без да се обърне към някого.

Трите жени и отец Павел, който току-що се канеше да излезе, погледнаха влезлия. Това не приличаше на човек, а на някаква грамадна страшна мечка, отървана от синджир. Едно рошаво чудовище с голяма шапка от козя кожа, с широк кожух, обърнат с козината навънка, с рошави ногавици, които покриваха краката му от стъпълата до пояса. От това вълмо жълта козина гледаше бакърено, обгоряло лице с разрошени мустаци, с малки очи, скрити в месести мигли, отдето надничаха безстрастно. В ръката си държеше дебела и тежка тояга, по-висока от него, и когато влезе, той я удари по плочите на пода, като че искаше да я забие.

— Тука ли живее изповедникът? — попита пак той, без да се обърне към някого.

Отец Павел, който гледаше над очилата учудено тоя човек, посочи с ръка към една странична врата на олтара. Там седеше, свит на ниско столче, престарелият проповедник отец Никодим, унесен в дрямка. Голямата му глава бе наведена настрани и бялата му брада лежеше като пешкир върху отворената книга на коленете му.

Странният човек в коженото одеяние се раздвижи, повдигна тоягата и тежко запристъпя. При всяко стъпване на краката му издрънкваха мънички звънчета и техният ситен звън сякаш се търкаляше по студените плочи на пода.

Трите жени, които се канеха да си вървят, оставиха болния на трона му и се спряха. Отец Павел се прекръсти и се усмихна.

Дзън-дзън, дзън-дзън. И между всяко обаждане на звънчетата се чуваше и тежкото тупкане на тоягата, която ги предвождаше.

Задрямалият изповедник отец Никодим се сепна и изправи глава. Като видя страшния едър човек, който застана пред него, той се изправи тъй бързо на крака, че събори столчето си.

— Добър ден — каза непознатият, като установи себе си със силно тупане на тоягата.

— Свали си шапката! — каза изповедникът.

Рошавият човек вдигна тежко ръка, свали голямата шапка и я натисна под мишница. Сплеснатата му коса бе леко посребрена.

— Приближи се! — рече изповедникът.

Човекът пристъпи няколко крачки и на краката му се пак обадиха ситните звънчета.

— Рекох да се изповядам... Така ме научиха.

Изповедникът се облещи насреща му.

— Кой те научи?

— Там, в планината...

Гърлестият див глас на човека даде страшно ехо в черквичката. Догарящите няколко свещички по свещниците примигаха.

— С пари ли е, без пари ли е? — попита човекът и почна да бърка в пазвата си. Шапката, която стискаше под мишница, падна на плочите и застана край него като някое овчарско куче.

— Остави, остави — каза малко развеселен отец Никодим, но човекът не обърна внимание на думите му, извади една дълга кожена кесия, размота ѝ връвта и си пъхна ръката в нея.

— Не знам, брате, какво са ме научили, това правя. Аз между хора не живея, аз съм в планината. Там е гора. Между дървета си живея...

Той подаде няколко лева на изповедника.

Отец Никодим погледна човека, усмихна се от досада и от досада пое парите.

— Аз съм пастир човек — заговори пак гърлесто непознатият. — У гората съм пораснал и там си живея. И там ще си умра.

— Деца, жена имаш ли? — попита изповедникът.

— Ъ-а. Нямам, нямам. Това съм, що ме гледаш.

— Пастир си, кажеш?

— Пастир, пастир. На чужда стока. Мое си нямам нищо.

При всеки нов отговор човекът освобождаваше повече душата си и гласът му се засилваше.

— По-полека, по-полека, тихо — забележи изповедникът.

— Защо? Няма що да крия. Не съм убил никого. Ние в гората така си говорим. И на стоката си говоря. Планина широка.

— На черква ходиш ли?

— Не ходя. А не съм ходил от дете. Току-речи, едвам помня кога е било.

Понеже непознатият заговори съвсем високо, отец Никодим кимна към жените и към отец Павел и им даде знак да си излязат.

Жените вдигнаха болния и като го подпираха под мишници, изведоха го навън. Отец Павел угаси догарящите свещи на свещниците и също си тръгна. Но понеже забележи, че в черквата стана тъмно, той се повърна, запали отново две тънки свещици и излезе.

— Затова ме и пратиха да се изповядам и да се пречистя.

— На колко си години?

— Не знам, брате. Четиридесет ли съм, петдесет ли? Па може и шеесет да имам. В планината годините се губят и не мож ги намери.

— Ела по-близо.

Човекът се приближи и звънчетата на краката му се обадиха.

— Какво звъни на краката ти?

— Звънченца...

— Защо ги носиш?

Непознатият се усмихна благо като ангел.

Слънчеви лъчи паднаха през прашното през прашното прозорче на купола и варакосаният иконостас светна като усмивката на непознатия.

— Защо ги нося ли, каеш? — поде той. — По планината ходя и ми е жал за животинките, за мъничките. Мравчици, пчелици, буболечки, сякакви гадинки, шаренички такива, жал ми е за тях. Не

виждаш го, настъпиш го и го смачкаш. Пък тъй, звънчетата ги плашат и те самички се вардят.

Старият изповедник отпусна ръце и умилено погледна непознатия в очите. Те го гледаха спокойно, кротко и по грубото изгоряло пастирско лице гореше светост.

— Какъв свет човек — помисли си отец Никодим. — Да жали буболечките, мравките, мъничките гадинки, за които човек никога не мисли. Света душа. Дали не е светец, преоблечен, пратен от бога да ме изпитва?

Отец Никодим плахо се обърна към иконите и се прекръсти.

Непознатият пристъпи — звънчетата пак се обадиха.

— Ти си праведник, ти нямаш грях. Чиста душа — каза с усмивка изповедникът и поклати глава, като че искаше да каже: Толкова хора съм видял, а такава праведна душа като тая не мислех, че има.

— Ти нямаш грях, нямаш грях — повтори той.

— Па нямам та... какво ще имам...

— Как живееш в планината... молиш ли се на бога?

— Какво ще му се моля — каза непознатият, след като помисли малко. — Чудя му се. Па аз съм близо до него, та... На върха на планината, под само звездите. Па му се чудя, наистина, чудя му се.

— Свет човек, свет човек — говореше в себе си отец Никодим.

— А така, да си откраднал нещо, да си направил пакост?

— Не съм, брате. Какво, пази боже! Да взема чуждо, пакост да правя? А, не...

— Свет човек, свет човек — мисли изповедникът.

— Ами нещо да си излъгал?

— Ами че кого да лъжа там в пустинята. Дърво и камък се не лъже. Па стоката... Какво да го лъжеш... добиче. То се и не лъже... Човек се лъже, истина, ама де да го намериш, та да го излъжеш. Па и за какво ще го лъжеш?

— Свет човек, свет човек — удивлява се в душата си отец Никодим и му се струва, че се намалява пред него като мушица.

— Ами жени, жени срещаш ли? — решава се да попита изповедникът.

— Е, пък може ли без жени, брате? — усмихва се добродушно праведникът. — И то е божя работа.

— Кое? — попита изповедникът, повдигна се на пръсти и широко отвори очи.

— Това де, дето го рече, женските работи.

— Как божи работи?

— Е, така де, пак така си е.

„Чудак“ — помисли отец Никодим.

— Тъй да си имал работа с жени отблизо... сношение?

— Па имал съм, брате.

— Навярно много рядко?

— А, не, честичко, честичко — каза с добродушна откровеност непознатият.

— Где намираш в планината жени?

— То жени сякъде ще намериш, като търсиш.

„Грешник — мисли си изповедникът и го гледа подозрително. — Дали не е дяволът преобразен, дошел да ме изкушава?“

Умилението изчезна от лицето на отец Никодим. Той взема строг вид.

— Как намираш жени в оная планинска пустиня?

— Някои сами идат.

— А други?

— Други ме викат по колибите.

— А-а...

— Има една вдовица там на едни колиби. Често ме вика. И наглежда ме жената, и пере ме. Пък една идва отдалеко. Ама за нея какво ще ти разправам, тя е от друг район. Тя е по-хубава.

— Само две ли?

— Е, има още три четири.

— Това е грях — каза с възмущение изповедникът и очите му се отвориха застрашително.

— Грях ли? — учуди се непознатият. — Че отде да знам. Кой да ми каже там в планината.

— Грях, голям, непростим — викна гневно свещеникът.

— Като е грях, тогава ще си вървя — все така добродушно и наивно отговори непознатият, повдигна шапката си, тропна с тоягата и си тръгна.

— Не знам, не съм знаял — замъмра той и звънчетата запяха в краката му.

Но отведнъж се спря, като че бе забравил нещо, обърна се към изповедника и попита учудено:

— Аз мъж ли съм?

— Да, мъж си, мъж си — троснато му отговори отец Никодим.

— Е, грешно ли е, че съм мъж?

Отец Никодим млъкна учудено.

Непознатият тропна с тоягата и тръгна. Звънчетата пак живо се обадиха от краката му.

Това раздразни душата на изповедника. Той го настигна и извика сърдито:

— Ей, слушай, хей!

— Какво? — обърна се непознатият и се спря.

— Слушай, приятелю, звънчетата, дето си ги вързал на краката си, не са за там... Чу ли? Чу ли?

Непознатият като че не го чу. Той бавно излезе вън.

Отец Никодим застана в мрака сред пустата черквица и дълго стоя така. Вън полека-полека чезнеха равномерните стъпки на непознатия, удара на тоягата му и живия звън на звънчетата.

— Кой знае — продума на себе си отец Никодим, като се свести.

— Тоя човек може би е по-близо до божията истина. Той живее под само звездите.

ЗАНЕМЕЛИТЕ КАМБАНИ

На другия ден беше Успение Богородично, храмовият празник на Жрелинския манастир, прочут по чудотворната икона на светата майка и по трите сладкогласни камбани, чийто ек благославяше цялата плодородна котловина, над която манастирът господствуваше с бялата си ограда горе в планината.

По стар обичай тия камбани се биеха само на Успение и на Великден и първият удар се даваше от ръката на самия игумен. Тогава техният меден ек се разнасяше от камбанарията звучен, сладък и тържествен, сякаш слизаше от небето, разстилаше се на широки вълни, падаше над селата, подемаше душите към бога и обръщаше очите към неговите селения — небесата.

И богомолците от деветте села на широката котловина и от подалеко прииждаха да се черкуват в стария манастир, да се покланят на чудотворната икона, да поднесат дар и да искат изцеление на душата и на тялото си.

Старият игумен отец Йоаким погледна слънцето, което беше вече паднало зад големия манастирски орех, видя, че сянката на дългия чардак е покрила половина черквичката, и плаха тревога сви душата му. Наближава вечерня, трябва да удари камбаните.

Готов ли е?

Той погледна ръцете си да види чисти ли са, погледна изметения двор и хората, които на купчини стоеха пред камбанарията и гледаха нагоре. После се качи, мина по широкия и дълъг чардак на зданието, дето бяха килиите на калугерите, слезе пак с бързи крачки по високите дъсчени стъпала и се изгуби някъде из двора. От два деня той добър старец не си е почивал. Той искаше да бъде готов за тържествения празник. Всичко да бъде чисто, изправно. Да свети. Ще дойдат всякакви хора, и прости, и знатни. И владиката може да дойде. Всяка паяжинка в черквицата беше изметена, всяко кътче — прегледано. Каменните плочи бяха измити, лъснати. Особено се радваше игуменът на златния ореол, с който един богат човек от далечно място дойде и

украси главата на чудотворната света майка. Той постави и скъпа лилава копринена завеска на иконостаса пред нея.

Много пъти отец Йоаким идва пред иконата, поправя гънките на тая завеса и се радва на тоя ореол от чисто злато.

Всичко бе готово. Наближаваше тържественият час. Братята бяха вече по килиите си и се приготвяваха за вечернята.

Но игуменът искаше още веднъж да провери. Може би е забравил нещо. И той отново влезе в черквичката. Малка, ниска стара черквица, градена кой знае в кои години, запомнила старите царе, преживяла робството и благословила новото царство. Вътре вече бе влязъл вечерният мрак и се молеше пред запалените кандилца, чиито малки пламъчета се губеха пред благите усмивки на светиите. Те бяха умилително тържествени пред деня на големия празник.

Дядо игумен спря учудено на прага, защото видя пред светата икона тъмния силует на жена с дете в ръка. Старецът се ядоса. — На днешната вечерня не се влизаше в черква, преди да ударят тържествено камбаните. Така беше обичаят.

Той пристъпи тихо към влязлата и я изгледа. Тя беше дрипава, мръсна, забрадена с нечиста кърпа, така че само очите ѝ се показваха. Тя бе стъпила на плочите с боси, изцапани крака, които бяха отпечатали стъпките си по пода, и това ядоса повече чистия старец. Жената не го усети. Тя се молеше високо, с плач, и поднасяше пред стъпите на светата майка своето болно дете, бледо, извехнало, като ланско цвете. То бе склопило очичките си, дишаше тежко и болезнено стенеше.

— Запази ми го и го спаси, майко Богородичке, едничко ми е — шепнеше жената и се навеждаше ниско, като дърво под силата на вятъра. Сълзите ѝ капеха по студените плочи, както капеше восъкът от горящите свещи.

Жената извади от пазухата на ризата си малка игличка със синьо топченце на края и я забодя на новото копринено перде.

— Приеми това от мене, света майко. Нямам нищо друго!

— Защо си влязла тук? — каза сърдито старецът. — Камбаните още не са били. Не знаеш ли обичая?

— Не знам, отче — каза объркано жената.

— Излез сега. После, после ела!

Жената покорно се обърна, стисна детенцето в прегръдките и тръгна. Отец Йоаким я проследи с поглед. И когато тя мина през светлината на вратата, още един път забеляза колко е дрипава и нечиста.

Игуменът видя, че по плочата, на която стоеше жената, бяха останали кални петна. Той видя върху завесата простата игличка със синята топчица накрая. Тая топчица личеше като дървеница върху хубавата завеска и я грозеше. Отец Йоаким я извади и я захвърли в ъгъла. След това се прекръсти пред иконата, оправи хубаво завеската и излезе.

Без тая случка всичко друго беше в ред. Но неговото добро сърце забрави това, като видя, че дворът бе изпълнен с богомолци, които държеха свещи и чакаха да ударят камбаните, за да влязат в черквата. Братята също бяха готови. Те бяха слезли долу и разговаряха с народа за предстоящия празник.

Събралите се стъписаха, като видяха игумена. Мъжете се поклониха, а жените се наредиха, за да му целуват ръка. Празничното дойде. Душата на стареца омекна и той гласно благослови всички.

Слънцето падаше към ниското и слаб ветрец слизаше от балкана, пътьом клатеше леко листата на ореха и отиваше долу в котловината даа поиграе с реката.

Старецът си уми ръцете на чешмата. Млад прислужник му подаде пешкир, та се избърса, след това се прекръсти и се покачи на камбанарията. Братята застанаха пред черковната врата, а народът се натрупа зад тях със смирено ожидание. Всички очи се устремиха към върха на камбанарията, дето игуменът се изправи да изпълни свещения обичай.

Той се прекръсти и дръпна въжето, което люлееше отведнъж трите езика на камбаните. И плеснаха силно тия три железни езика по медните уста на тежките камбани. Веднъж, дважд, трижд.

Но камбаните мълчеха и не издаваха никакъв звук. Тия бронзови майки, обременени от звукове, бяха занемали.

Страшно беше да се гледа как железните тежки езици бият по чистия метал, а той стои безгласен... Имаше нещо мъчително в тая работа. Трите камбани се люлееха и се напъваха ужасени, като глухонеми, които искаха да обадят за някой страшен пожар и не можеха.

Старецът задърпа с всички сили въжето, като се навеждаше и изправяше. Ала камбаните упорито мълчеха.

Ужас обзе монаха. Дъхът му се спря и притъмня пред очите му. Той изпусна въжето и се строполи на дъсчения малък под пред камбаните.

Хората, изумени, стоеха на двора, кръстеха се и никой не смееше да продума. Вцепениха се душите. Братята се качиха на камбанарията да свестяват стареца. Те го свалиха долу. Той се крепеше на ръцете им, бледен като мъртвец, съкрушен, наказан от това велико чудо, и едвам произнасяше:

— Поличба божия! Молете се, братя християни, голям грях е сторено.

Въведоха го в черквата. А след него нахлу народът. И всички паднаха на колене, кръстеха се и шепнеха молитви. Жените плачеха с глас. Децата изплашени пицяха.

Отец Йоаким падна на колене пред чудотворната икона, смазан, изумен и отчаян. Той удари челото си о студените плочи и дълго остана така. Старото му лице се измокри от сълзи.

Той съзнаваше, че е станало нещо страшно, че бог е разгневен, че голям грях тежи и обременява земята. И не знаеше какво е това, и не можеше да намери думи за молитвата си.

И безпомощен, той вдигна очи към светата майка, чийто образ, обкован в злато, кротко гледаше между двете лилави крилца на копринената завеса.

Игуменът стана, закръсти се, поправи с несъзнателно движение завеската и замаян, зацуря поглед по иконите, по тронове, по пода. В ъгъла под иконостаса той видя синята главичка на иглата, която бе захвърлил, наведе се, взе я като сънен и я забодде на завесата.

И отведнъж навън екна славословецът бога ек на камбаните, разнесе се тържествено и нахлу живо в черквата.

Богомолците бързо излязоха навън, излязоха всички на двора, и братята, и игуменът, и паднаха с поклон на земята, поразени от новото чудо, което видяха.

На камбанарията нямаше никой, а тежките камбани се люлееха силно, свободно, леко и биеха самички.

ЕДНА ОБИКОЛКА НА СВЕТИ ГЕОРГИ

Свети Георги обикаляше полето, както всяка година, когато му дойдеше времето.

Той вървеше бавно между зелените вретенили ниви, чиито талази почиваха още в ранното утро. Загърнат в плътна пурпурна мантия, която сякаш гореше от първите лъчи на слънцето, той се движеше като пътуващ пламък и златният му ореол покриваше диска на слънцето.

Светлите му млади очи приличаха на смарагди и в тях се отразяваше златистата зеленина, която обгръщаха до безкрай. По кестенявата му къдрава брада блестеше сребърен прах от роса.

Душата на светеца се радваше, защото всичко наоколо дишаше и живееше точно по великата повеля на всевишния. Малките птички летяха и се любеха в забрава, чуруликаха, целуваха се и тържествуваха. Дребните животинки из тревата така страстно се бяха отдали на великата сила, с която бе ги надарил творецът, че умираха от изнемощяване или взаимно се разкъсваха от екстаз. Чифтосани пеперуди се носеха леко над зелените класове и изтомени, падаха по раменете на светеца. По малките цветисти полянки зайци, отдадени на влечението на сърцата си, не чуваха чуждите стъпки и вечният страх от смъртта беше ги напуснал. По сребротканите паяжини из глогините стръвно се следеха възбудени двойки паяци и правеха опасни игри по тънките жици. Оплодените овошки с наслада крепяха зелените си още рожби и се нежеха в наслада под лъчите на слънцето.

Отдаден в размишления за великата промисъл божия и за огнената сила на живота, свети Георги от време на време спираше стъпките си и се обръщаше да обгледа цялото поле. И ето че посред тоя златистосмарагден съд той видя две човешки фигури, облечени пъстро и весело, които приличаха на две големи ходещи цветя.

Свети Георги надвеси ръка над очите си и се вгледа. Един момък вървеше редом с едно младо момиче. Те се движеха бавно, с наведени

глави, толкова близко един до друг, че малките пръсти на отпуснатите им ръце едвам се допираха.

Те мълчеха. Момъкът от време на време откъсваше стрък от нивата, прехапваше го и несъзнателно го късаше. Момичето полагаше длан над младите класове и ходейки, милваше ги.

Светецът се намръщи. Сред тая шумяща любов наоколо тия хора нито се поглеждаха, нито се целуваха. Това страхливо допиране на малките им пръстчета го накара да се усмихне.

„Какви свенливи деца — помисли той. — Кое нещо сковава така сърцата им? Ето, тия млади хора се обичат. Те, увлечени, са дошли тук толкова рано да се срещнат, докато няма в полето хора, и сега ги е срам да се погледнат.“

Светецът простря чистата си ръка и повика една пчелица, която жаркаше из въздуха. Той ѝ каза нещо и усмихнат, видя как тя отиде към влюбената двойка.

Пчелицата забръмча около главата на момичето, завъртя се около главата на момчето и почна да си играе между лицата на двамата. Тогава те се обърнаха да я видят и се погледнаха в очите.

Двамата се спряха. Пчелицата закачаше ту единия, ту другия. Те радостно подвикваха. Погледите им по-често се срещаха и пиянството от пролетната възбуда ги замайваше.

Светецът бе се спрял сред полето и усмихнат, се забавляваше. Заедно с него се спря и слънцето и забави утрината, за да стои полето повече време безлюдно.

Свети Георги прати при младите една шарена пеперуда. Тя заигра около тях. Тънките нежни ръце на девойката запосягаха, за да я хванат. Момъкът също протегна своите. Движейки се из въздуха двата чифта ръце се сплетоха и се уловиха.

Свети Георги прати една малка гъсеница да полази по гъвкавата снага на девойката. Момичето се уплаши. То извика рязко и почна да се дърпа, но яките ръце на момъка не го пущаха. Той посегна да махне гъсеницата и ръцете му се увиха около кръста на момичето.

Играейки така, момъкът и девойката застанаха прегърнати сред нивите. Очите им гореха, душите им отмаляваха. Двамата трепереха, но не можеха да седнат, защото тревата беше мокра от роса.

И когато свети Георги видя, че те по-силно и по-яко се прегърнаха, когато чу мъчителните и възторжени викове на любовта,

когато видя приближените устни, той забърза, мина леко край тях, постла върху росната трева своята голяма, плътна пурпурна наметка и изчезна.

Момъкът и девойката паднаха прегърнати върху постилката.

И слънцето поде своя висок път, и полето светна с божествена радост.

ЧОРБА ОТ ГРЕХОВЕТЕ НА ОТЕЦ НИКОДИМ

Днешният ден, макар и обикновен делничен ден, беше великолепен. Някак празнично се разстилаше небето, някак празнично светеше слънцето, нещо молитвено имаше в тишината на гората, в набожния напев на чешмата. Нещо смирено имаше в походката на черния котарак, който замислено мина през двора и бавно се качи на чардака.

Ние с отец Сисой седехме до масата под сянката на лозата и се радвахме на тоя хубав ден. Пред нас далеко долу се разстилаше зелената равнина на полето, заградено със синкавите силуети на планината и на нейните верижни гористи разклонения, които смирено бяха възправили обли върхове към небето, сякаш се молеха.

Отец Сисой, облегнат на пейката, бавно и спокойно местеше с хубавите си пълни ръце зърната на кехлибарената си броеница и унесено мълчеше.

През двора премина, запасан с бяла престилка и със съдове в ръка, глуховатият магер.

Отец Сисой му кимна с ръка.

— Готово ли е, готово ли е? — викна му високо и отчетливо той, извади от джебчето на кадифения си колан часовника и го погледна.

— А-а — ще бъде — отговори магерът, направи знак с ръка да имаме търпение и като не дочака друг въпрос, тръгна към магерицата.

Усмивка, сияеща от доброта, озари лицето на отец Сисой.

— Знаеш ли какво ще ядем? — обърна се към мене той.

— Пак някоя съблазън си приготвил, отче — рекох аз, като посочих с очи шишето вино, което се изстудяваше в коритото на чешмата.

Това шише, когато стоеше там, всякога предвещаващо нещо особено за обяд. Гювеч, някоя люта овнешка яхния, печено пиле или шишкебап.

— Не — каза отец Сисой, като положи ръце на масата. — Днес ще ядем нещо просто само по себе си, но пълно със значение. Днес ще те гостя с чорба от греховете на отец Никодим.

Погледнах го учудено и похвално за хубавата шега.

— Не се шегувам, любезни — каза отец Сисой и наведе умислено глава. — Казавм самата истина — днес ще ядем чорба от греховете на отец Никодим. Ето, година вече става, откак, царство му небесно, почива бедният там в манастирските гробища под дюлата, която сам бе садил и отгледал. Скромността му в живота спомогна скоро да се забрави името на тоя добър човек, чиято душа е живяла в страх пред бога и в стремление за райските блага, като се е бъртала в безпокойствие.

Заварих го тук година преди смъртта му, остарял, но запазен, здрав и як. Като че ли сега виждам да минава през двора неговата едра, висока, права, широкоплещеста фигура, която не можеше да влезе в черковната врата, ако не се понаведе. Той вървеше тежко, бавно и важно като патриарх. В неговите широки кръгли очи, над които се надвесваха като лозници гъсти вежди, имаше загадъчен, странен и чуден поглед, който не отговаряше на силата, що излъчваше неговата осанка. Сутрин, когато излизаше от сянката на своята килия и спираше пред черковната врата да се прекръсти, по широките му плещи, върху които се опъваше обезцветеното му старо расо, слънчевите лъчи падаха като въз хребета на някоя планина. И мене, боже, прости ме, всякога ми се струваше, че на тоя човек не подобава да се моли, защото изглеждаше по-силен от всички грехове, срещу които не трябваше да вдига пръсти, събрани за кръстене, а сключени в юмрук.

Отец Никодим живееше самотен в малката си стаичка и не пожела да общува с мене. Хранеше се сам, редовен и точен бе на всички служби, на утринните и вечерните. С любов и старания той отглеждаше цветята в градината и особено обичаше белите рози, от които тук е насадил различни видове. През хубавите майски утрини, когато тия рози нацъфтяваха и дворът сякаш се изпълваше с малки бели ангелчета, отец Никодим слизаше между тях, дълго се разхождаше, миришеше ги и откъсваше само една. Интересно бе, че тая роза всякога намираха оставена на пейката зад манастирската ограда, гдето се простира най-хубавата ливада. Днес вече знам, че тая странност не е била без значение, макар и да е забулена в тайна.

През хубавите пролетни и летни дни отец Никодим повечето време прекарваше с въдица покрай реката. Това беше неговата страст. И аз не вярвам да има по-голям ловец на пъстърва риба. Той скиташе из сенчестия дол покрай реката, провираше се из гъстака, който покрива бреговете ѝ, катереше се по големите обли камъни, зеленявали от векове, и не знаеше умора. В такива дни той пропускаше вечернята. Но много хора са го виждали, че като чуе камбаната, оставя въдицата, изправя се и се кръсти, докато звънът заглъхне.

Отец Никодим бе дошъл в манастира още младеж, на двадесетгодишна възраст, и си е бил все такъв чудак. Много пъти са му предлагали да стане игумен, но той смилено е отказвал.

Сега той почива успокоен под своята дюла, която е навела над него кичестия си храст, отрупан с млад и зелен още плод. А ние ще ядем чорба от неговите грехове.

Отец Сисой се усмихна мъдро, повдигна ръце, за да се дръпнат дългите ръкави на расото му, и продължи:

— Вчера в дъното на едно скрито долапче в килията на отец Никодим, която сега е празна, се намери едно гърне, пълно с фасул, захлупено с молитвеника на покойния. Всяко зърно поотделно бе завито в книжка.

Върху първата бяла страница на молитвеника пише...

Отец Сисой извади от пазвата си малка, със стара подвързия книга и прочете: „За всяко мое прегрешение, с дело или с помишление, оставям тук по едно бобено зърно — черно за непростимите и бяло за тия, които хвърлят душата ми в съмнение и мисълта ми не може да разграничи грях ли са, или не. За черните пред бога се разкайвам дълбоко, за белите се моля за прошка.“

Отец Сисой затвори книжката, сложи я на масата и извади от джеба си една кърпа, в която бе увито нещо. Като я разви, той изтърси от нея на масата цял куп малки смачкани книжки, които се пръснаха от въздишката му.

— Това са книжките, с които бяха обвити фасулените зърна. На всяка от тях е написан греха, който отец Никодим е сторил. Прочетох ги едно по едно и виждам, че душата на бедния монах може би се е терзала напразно и че бог милостив е приемал молитвите му с блага и добродушна усмивка. Нека прочетем някои:

„Спомних си за светския живот и за младостта си. Спомних за любовта си, която стана причина да постъпя в манастира. Спомних за тая, която обичах, и за белите рози, с които тя обичаше да се кичи“ — черно зърно.

„За спомен на нейните бели рози насадих в градината три“ — черно зърно.

„Върху пейката на ливадата зад манастира оставям всеки ден всеки ден по една бяла роза за тоя, който я намери. Нека ѝ се радва една непозната душа, както се е радвала някога тя“ — бяло зърно.

„Една мисъл не ми дава мира — защо избягах от живота. Спасих ли себе си, или се погубих?“ — бяло зърно.

„Като спасява човек душата си, не погубва ли тялото си?“ — бяло зърно.

„Мисля и не знам кое е върховното в човека — душата или тялото. Не са ли те всъщност неразделни и не тържествува ли душата пред влеченията радостни на тялото?“ — бяло зърно.

И тъй, във всички написани книжки, пущани в гърнето, бяха отбелязани не сторени грехове, а спомени от младини, мисли, които са раждали съмнения, и съмнения, които са мъчили душата на покойния отец Никодим.

Като прочете книжките, отец Сисой ги прибра грижливо, уви ги в кърпата си, турна ги в джеба и като ме погледна въпросително, каза:

— Какво нещо е човек!

— Черно зърно — отговорих аз.

— И черно, и бяло — усмихна се отец Сисой.

В това време магерът почна да нарежда масата, защото беше вече обед, и донесе една голяма паница с димяща и ароматна чорба от фасул, която бе прошарена от бели и черни зърна.

— Ето, тая чорба е от греховете на отец Никодим. А пък виното, което се изстудява там, рекох да прием за бог да прости на добрия монах — каза отец Сисой и ме покани да обядваме.

ЖЕНАТА СЪС ЗЛАТНИЯ КОСЪМ

В едно малко глухо градче, с река през него, с бели старовременни къщички, скрити като кутийки във високо оградени мънички дворчета, пълни с трендафили, живееше една вдовица на име Смарайда, ни много млада, ни твърде стара. В това градче, наистина, живееха много такива вдовици и тая, за която става дума, не се отличаваше с нищо от другите.

И тя като всички носеше старомодна черна копринена рокля, широка и дълга до глезените, чохено джубе с широки ръкави, гладка прическа, черна копринена забрадка, имаше бяло, хрисимо, набожно лице и срамежливи очи, навикнали да гледат повече надолу. Смарайда живееше при старата си майка близо до запустелия женски метох и походката ѝ, като на всички жени от тая махала, приличаше на походката на калугерка — равна и бавна. Тя живееше от прихода на едно лозе и от работа на чужди хора — тъчеше канарени платна и получаваше скромна надница. По цял ден тя седеше на стана в слънчевия пруст, като кукувица в клетка, и тъчеше. Настрана, седнала на пода, свита одве, насукваше цевии старата ѝ майка. Двете жени си мълчеха. Наоколо бе съвсем тихо. В градината цъфтяха няколко стари едри трендафили, които прехвърляха оградата и ронеха големите си цветове по безлюдния път, и сладкия им мирис изпълваше всичко и проникваше навсякъде: в пруста, в стаята, в сандъците, в дрехите. И мухите, упоени от тая миризма, заспиваха коя де кацне на пода.

Така тая честна вдовица прекарваше вкъщи, помирена, нищо не желаше, нищо не мечтаеше и никъде не излизаше.

Смарайда, макар че не беше грозна, не беше и красива. Мъжете почти я не знаеха и не бъркаха името ѝ в разговорите си. Градската клюка никога не бе споменавала името ѝ.

В кафенето срещу банята, край което два пъти в седмицата минаваха окъпани жените от града и дето по тая причина се събираха сластолюбивите и наклонни към изневяра мъже, името на тая вдовица никога не беше произнесено. То не бе записано и в списъка, който се

водеше от тия роби на плътските възжеления, в който бяха отбелязани подробно всички тайни и явни прелести, които притежаваше всяка отличена с привлекателност жена в града. Тоя списък се водеше от някой си Павел, наречен Блажения, преминал в години ерген, градски шегаджия. Той бе описал с крайна подробност, с тънък вкус, вещина и познание душата и тялото на всички жени, и стари, и млади, най-много на вдовичките, към които имаше особена слабост.

Тоя списък се четеше тайно само от посветени и в него през ден, през два или се изличаваше, или се добавяше нещо. Блаженият събираше знание по тия въпроси отвсякъде. Съмнителните работи проверяваше сам или чрез други, претегляше всичко като аптекар на везните на своя ум и записваше само онова, което му се виждаше оригинално и интересно. Фантазията му беше изострена като игла, с която той често бодеше истината и оттам течеха капки кръв, които го възбуждаха към прекрасната, измамлива и сладка лъжа.

Павел Блаженият беше мъж здрав, хубав, с тъмно лице, с коса голяма, накъдрена на сребърни пръстени, и съвсем побеляла над ушите. Неговата работа бе да подрязва лози, да чисти дърветата от гъсеници, да ашладисва дивячките и трендафилите, да поправя часовника на градската кула, да отваря брави, на които са изгубени ключовете, и да намира подземни извори за чешми и кладенци. Тия занятия му даваха възможност да скита навсякъде по воля и затова душата му бе свободна и воденето на списъка за жените му правеше удоволствие, както играта на детето. Той бе останал стар ерген, защото по-приятно му бе — не да улавя птичката, а да гони сянката ѝ.

Веднъж Блаженият Павел, като говореше със стария, малко изветрял изповедник от малката черква, от когото научаваше работи, доверени само нему от жените, чу нещо, което нито бе мислил, нито бе записвал в любовния си списък. То бе, че Смарайда имала нейдена съкровено място на тялото си един златен косъм. Старото отче научило това от попадията си, която се къпала в банята заедно със Смарайда...

Това за Павел беше изненада, която го учуди много. Златен косъм! Нечуто нещо! Фантазията му се разплете и разклони като лозите, които подрязваше.

— Смарайда? Коя е Смарайда? — мъчеше паметта си той и не можеше да си припомни коя е тая чудна вдовица. Той познаваше почти всички. Чак когато отчето му разправи подробно кой е бил покойният и

мъж, уличката и къщата с най-големите трендафили, в която тя живееше, тогава чак Павел си спомни и със срам удари широкото си чело, над което сребърните кичури като че ли надникваха да видят какво се пише по него.

На другия ден посветените другари на Блажения бяха особено възбудени от новината, която се донесе и записа в тайния списък, който, разбира се, бе известен на цялото градче. В същия ден тая новина мина по всички улички и се пръсна навсякъде. Тя донесе нещо особено, нещо празнично. Хората се оживиха и някак си пораснаха, защото сред монотонния живот на градчето дойде нещо странно, нещо небивало, което беше толкова приятно и хубаво, защото приличаше на лъжа, в която всички повярваха.

Една чиста истина прави живота спокоен, една хубава лъжа го прави приятен. Тая новина дойде заедно с пролетта и малкото градче се обнови двойно. Пъпките на дърветата се пукаха бързо, в прочистените градинки се появиха първите цветя. Малки пеперуди захвърчаха през големите огради и запърпаха над слънчевите домове.

Самата тиха Смарайда, като чу това, усмихна се така младо и хубаво, както не бе се усмихвала от дълго време. Тя, като никога, стоя дълго пред огледалото. После очисти корените на големите трендафили, по чиито пръчки бяха тръгнали вече соковете на живота. Като отиде през близкия празник в черква, тя чу зад гърба си шушукане, усети от всички страни завистливи погледи на жените и това мина като новоземна сила в снагата ѝ и накара Смарайда, за пръв път след толкова години да повдигне очи едно стъпало по-високо.

На връщане тя мина по голямата улица. Пред кръчмите и кафенетата седяха на припек мъжете. Тя почувствува пълните им с желания погледи, вплете ги и ги влачи като невидими юзди чак до далечния завой. Като скриви в малките улички, тя си отиде дома бързо и развълнувана като младо момиче.

През първите дни на великите пости, време, по което цъфти най-коравото дърво — дрянът, — Павел Блаженият тръгна из града да чисти гъсеници и да ашладисва.

През време на работата, качен на малката стълбичка, като дърпаше връвта на ножицата, той мислеше за златния косъм на Смарайда и сам не знаеше вярваше ли, или не, че тя има такъв косъм. Смарайда той не бе виждал, но другарите му казваха, че я видели, и

наистина тя изглеждала да има в себе си нещо, което не се среща у другите жени. Те, повечето иманяри, комарджии и ловци, лесно повярваха в златния косъм на Смарайда и допускаха, че такова чудо е възможно. Блаженият почна да се замисля.

Един ден той каза на другарите си, че ще иде у Смарайдени да чисти гъсениците. Оттогава той не се яви вече в кафенето и ония, които бяха го видели да влиза със стълба и ножици на рамо у Смарайдени, се чудеха. Те повярваха, че Смарайда наистина има златен косъм.

На Връбница, преди да се пречести, Смарайда, с наведена глава, смирено, но без разкаяние, като се изповядваше пред стария изповедник в малката черква, каза му, че е сгрешила с Блажения и че след празниците ще се венчае за него.

ПРОРОК

Той пристигна в града като застрашителен облак. По мрачното му лице играеха дълбоки бръчки, движени от гняв. Тъмните му очи гореха от ненавист. Устата му бяха засъхнали и попукани от непрестанен вик.

— Покайте се, защото божията мъст виси над вас!

Беше съботен ден. Привечер. Хората, освободени от седмодневния труд, пълнеха пазара, мегданите, кръчмите и кафенетата и новата пролет, която току що беше разцъфнала, ги възбуждаше радостно. По песъчливите пътеки на градските градини играеха деца, по затулените пейки си шепнеха влюбени двойки, притиснати един до друг, по пътните врати бяха излезли стари жени и минаващите се обръщаха към тях с почит като към стари мисли и ги заминаваха бързо. От малките дюкянчета се обаждаха продавачи, шеговито канеха хората, хвалеха стоките си и хвърляха весели закачки зад гърба на хубавите жени. Животът си течеше такъв, какъвто е бил винаги. И лошите, и добрите живееха така, както можеха, и не така, както искаха. Всеки търсеше щастие и всеки го разбираше по своему. Злото и доброто се преливаха и месеха в една приятна измама, която поддържаше живота и крепеше надеждите.

И ето, сред тия мирни хорица се появи буреносният пророк като застрашителен облак. Той размахва седможилест бич, гласът му загърмя като рушителна тръба и мълнии от гняв излязоха от устата му:

— Покайте се, защото божията мъст виси над вас! Аз съм пратеник негов, и устата ми говори чрез него. Земята ще се продъни и ще погълне нечистия ви град. Потоп ще ви отнесе, огън ще превърне на пепел къщите ви!

Пророкът вървеше бос по неравната каменна настилка на улиците и от дрипавата му власяница, с която покриваше тялото си, падаше гад. Сплъстената му и никога не чесана коса се развяваше от бързия му ход. Страшният бич плющеше в ръката му и удряше и удряше всеки, който се приближи, защото разгневеният пророк не

допускаше да има праведни на земята. Надъхан от жестоката идея за доброто, той не знаеше що е милост. Той шибаше влюбените, които срамежливо се държеха за ръце, биеше по лицата хубавите жени, защото дишаха съблазън, биеше грозните, защото чрез разни мазилки се мъчеха да добият съблазънта на хубавите. Биеше снажните мъже, в които кипеше плътска сила, биеше недъгавите просяци, които се мъчеха да скрият грозотата на тялото си под дрипите на облеклото си. Биеше богатите за разкоша им и бедните за унижението им. Биеше блудниците, защото подлагаха тялото си за пари, биеше и честните жени, защото законният брак ги отегчаваше и караше душите им да скучаят.

Биеше пратеникът божи и ревеше:

— Забравихте оня, който ме е изпратил! Аз ида да ви донеса неговата безпощадна мъст! Посипете главите си с пепел, молете се и плачете!

Уплашени от гнева на пророка, хората се разбягаха и изпокриха. Чува се зловещи плачове и викове, които се вдигаха до небето като предсмъртна поличба.

Пред страшния пророк се явиха някои мъдри и смели старци и го попитаха:

— Какво искаш от нас?

— Не искам нищо. Бог ме праща, за да ви накажа.

— Какво сме сторили?

— Престъпихте заповедите му.

— Бог вижда — каза един от старците, — че живеем така, както са живяли хората от веки веков. Трудим се, развъждаме челяд и се грижим за нея. Не можем да бъдем много добри, защото бог е направил човека така, че да обича себе си повече от другите. Не можем да бъдем и много зли, защото се боим едни от други. Живеем като червеите в дървото, всеки гризе и си прави път според силите си. Ако го нямаше злото, никой нямаше да знае що е добро.

— Не говорете, не смейте да ми противоречите вие, които сте разрушили границите между злото и доброто. Смърт и огън ще ви помете!

И седможилестият бич заплюща върху главите на тия, които се учудваха на пророческия гняв. Те се разбягаха недоумяващи и уплашени.

Пророкът вдигна очи към небето.

На неговите широки граници се издигаха черни злокобни облаци, предвождани от орли, разперени като черни кръстове. Светкавици почнаха да бичуват земята.

Още по-голяма паника обзе хората. Страх смрази душите. Скоро улиците опустяха и градът заприлича на изоставен мъртвец.

Пророкът остана сам. Той заудря с бича по камъните и зарева:

— Излезте и се подложете под бича ми! Над главите ви виси стихия. Божият гняв ми иде на помощ.

Но около него нямаше вече никой. Светкавици пригласяха на свистенето на бича му и гръмотевици заглушаваха думите му, отведнъж земята под него се разтърси, каменната настилка се раздвижи като възвряла. Улицата почна да кипи. Дупки и пропасти се образуваха една след друга и пак бързо се затваряха. Подземен тътнеж се сгромоляса някъде и сякаш повлече света.

— Господи, дочеках тържеството на гнева ти — извика пророкът с протегнати към небето ръце и удовлетворената му душа възликува. Страшна усмивка изкриви мрачното му лице.

Камъните под нозете му кипяха и той тръгна, за да избегне пропастите, които ту го поемаха, ту го изхвърляха нагоре. Той побегна по улицата, но земята под стъпките му трепереше и го подхвърляше като играчка. Пророкът обърна очи да търси подслон и опора и тогава с ужас забележи, че земята се тресе само под неговите нозе и че къщите наоколо стоеха спокойни и неподвижни. Тогава той хукна по правата улица, която водеше вън от града. Навред, гдето стъпваха босите му крака, земята се повдигаше с тътен и с тътен се проваляше надолу. Ужасен, уморен, с окървавени крака, най-после пророкът излезе вън от града, гдето се простираше зелено вълнообразно ширине, преградено от планината. Тук пророкът се спря и се обърна да види погибающия град.

Небето беше тъмно. Земята тътнеше и бучеше, но улицата, по която избяга, лежеше спокойна и всеки от камъните стоеше неподвижно на мястото си.

„Милостивият бог не иска да ги погуби, но той утвърди моята заплаха с неговата“ — помисли с гордост пророкът.

Но когато вдигна ръце към небесата, за да поблагодари на всевишния, който потвърди мислите му, земята под краката му отново

се залюля и отнякъде се чуха обезумяли гласове на хиляди животни. Тълпи кучета с вой излязоха из тъмнините и се впуснаха бесни към пратеника божи. Той вдигна бича със заплаха и клетви, те се разбягаха и после отново го нападнаха. Белите им зъби дърпаха власяницата му, късаха я парче по парче и я свлякоха съвсем от тялото му. Те окъсаха седемте жили на бича му.

Пророкът се видя гол. Той хукна като призрак през полето. Светкавици го заслепяваха, вятърът го шибаше и развяваше дългата му коса. А кучетата немилостиво и свирепо го преследваха и техният ужасен вой смразяваше кръвта му. Земята под краката му кипеше.

Цяла нощ пророкът бега ужасен, забравил мисията си, забравил злото и доброто, движим от една едничка сила — инстинкта да се спаси, да намери устойчива земя, далече от кучетата, които го гонеха.

На утрото, когато слънцето заля наново земята, той прехвърляше един хълм, зад който се простираха спокойни, осеяни с цветя поляни. Но и тук не можа да спре. Земята не задържаше тялото му. Тя трепереше и съскаше. Тя се разпука и го погълна, после го изплю и го захвърли надалече. Там старик овчар спокойно пасеше стадото си и свиреше безгрижно с малка свирчица. Той видя как земята изплю тоя гол изплашен човек с покъсан бич в ръката, приближи го и рече:

— Защо не те прие земята? Кой си ти?

— Аз съм пратеник божи. От негово име ида, за да накажа грешните. Земята ме не приема, защото мисията ми още не е свършена.

— Земята не приема хората, докато не станат съвсем добри, сиреч, докато не умрат — каза старикът.

— Посочи ми убежище да се скрия, защото съм гол. Искam да почина и да поправа бича си — каза пророкът.

— Върви право към планината. Господ ще те упъти — отговори старикът, като посочи с тоягата си.

Пророкът погледна нататък и тръгна покорно. Земята се укроти и кучетата изчезнаха. Небето беше ясно и слънцето високо и спокойно. Като се срамуваше от голотата си, той се засланише под синурите, под тръните, под малките храсатлаци и бързаше.

Той навлезе в планината по течението на една рекичка, която се провираше между високи чудати скали. Трънливи и жилести къпини обвиваха подножията им. Спасен и притулен, пророческият гняв

отново кипна в душата му и той почна да скубе дълги въжета от къпините, за да поправи бича си.

Отведнъж някаква силна ръка го хвана за рамото и се чу заповеднически глас, който му каза:

— Спри!

Пророкът се изправи стреснат и уплашен. Пред него стоеше Исус Христос с пастирска тояга в ръка, същата тояга, с която старикът овчар му бе посочил пътя.

— Позна ли ме? — попита кротко Христос.

— Познах те, господи — извика пророкът и поиска да падне на колене, но Исус го задържа с ръката си.

— Не си ме познал, окаяний — каза Христос, — и не си ме познавал. Не ме познава оня, който с гняв и злоба изпълнява заповедите ми. Твойто сърце беше камък, стани камък!

Исус вдигна десницата си.

И днес между скалите в планината стои пророкът гол, вкаменен, с окъсан бич в ръка. От него бягат птиците и животните. Реката се скрива под скалите от погледа му и наоколо владее пустинна самота.

ВЕСЕЛИЯТ МОНАХ

Горе в планината е старият манастир „Света Троица“, мъчно достъпен и затова почти заустял. Бутнат в подножието на големи ронливи скали, добили причудливи форми на чудовища, с разсипана каменна ограда, потънал в бурен, с изкривени полуразрушени здания, почернели от времето, с тревясал двор, из която стърчат няколко закелавели умиращи дървета, с глухотата си, със самотата си, това място навява печал и заустението му плаши.

Черквичката, останала кой знае от кои времена, се е слупила под тежестта на плочния покрив, обраснал с мъх. Изкривените каменни стени са подпрени с дебели, вече прогнили дървета и макар с подкърпена мазилка те са хлътнали в земята и единствената сводова вратичка е заприличала на пещерна дупка. За да влезеш през нея, трябва съвсем да се приведеш. Вътре мирише на опразнена гробница. От големите неравни плочи, с които е постлан подът, иде смъртна хладина. Слънчевите лъчи, които падат право насреща, не могат да проникнат вътре през дълбоките малки прозорчета, потънали в паяжина, и образите по иконите са побледнели като мъртъвци. Угасналите им очи гледат безучастно и безнадеждно.

Просторните гори, които някога са освежавали и красили околностите, отдавна са изчезнали. Пороищата са изровили стръмнините и завлекли пътищата. По голите склонове лъщят морави сипеи като злокачествени струпеи. Изобилните извори из долините са пресъхнали и на местата им сега се таят зелениясали вадички от застояла вода, при която не иде никакво животно.

Сам бог е вдигнал благоволенията си оттук и хората са престанали да идат на поклонение. Един стар магер и един пратен за наказание монах прекарват в мързел тук и тяхната неприветливост пъди всичко живо от това място. Орлите горе по скалите напуснаха гнездата си, ластовички не чуруликат под стрехите. Не се чува гласът на гургулицата. Бягат бухалите и кукумявките. Само паяци по тъмните ъгли плетат мрежите си и се люлеят по стените на празните стаи.

А долу в падината, не много далеко от това мъртвило, се намира чудно място. Широка равна поляна, затворена от високи обраснали с мъх и здравец скали, мокри от вечно сълзящи струи. В подножието им бликат студени живи извори, които събират водите си в тиха спокойна рекичка. На средата на поляната се намира светия гроб. Един камък, увит в бръшлян, бележи това място и под него една лехичка, гдето по чудо растат едно до друго, като че посадени и събрани от добродетелна невеста, всички цветя, които можеш да намериш в планината. Тук се редят да цъфтят от първите пролетни теменужки до есенния минзухар, когото покрива първият сняг. Наоколо се събират хиляди птици, а нощем при реката идат да пият вода много животни от планината. Те слизат на поляната, укротени и спокойни, и никое никого не напада. Вълкът и сърната, лисицата и дивата кокошка утоляват жаждата си един до друг.

Затова и хората идат тук да търсят изцеление на душевните си рани. Скърбящи, страдащи от мъка и мрачни мисли, безнадеждно влюбени, щастливи младоженци, осиротели деца, бездетни и челядници идат да се кланят с молитва на светия гроб и да умият лицата си с благословена вода.

В тоя гроб не почива светец или мъченик, записан в календара. И в черковните книги няма песен за него. И името му малко се знае. Но бог е приел делото му и с невидими грижи вечно поддържа цветя на гроба му.

В тоя малък гроб, над който се редуват да цъфтят всички цветя от планината, почива младият монах Еникий, наричан някога Веселия монах.

Останал невръстен сирак, отгледан от несвои, той, момче едва на десет години, бе даден за прислужник в току що основания манастир „Света Троица“. Монасите го направиха пастир на козите си, а в празничен ден го посвещаваха в черковния ред и поучаваха божие слово. Повече от времето малкият прекарваше по горите самичък с мълчаливото си стадо, свиреше с цафарата, която си направи самичък, и лежейки на гръб по поляните, гледаше небето, слушаше ударите на малкото си сърце и размишляваше за живота и света, който беше далеч от него. Там той се срещаше с различни животни и привикна с тях, без да се плаши от нещо. Той се научи да подражава гласа на зверовете и птиците така сполучливо, че можеше да повика вълка и заяка.

Можеше да събира враните на орляци. Примамваше сърните и тъй мило им говореше, че те идеха при него и взимаха хляб от ръката му. Вrabчетата кацаха по раменете и по главата му и се радваха, когато им говореше. Той носеше зърна в торбичката и ги хранеше. Зайчетата идеха при него, изправяха се срещу лицето му и с часове го гледаха. Той укротяваше змиите със свирката си и те пълзеха и се галеха по ръцете му и по шията му, кротки и послушни. Свикваше различни птички от гората и им пееше песни, които сам беше измислил, а те го слушаха благодарни. Знаеше гнездата на гургулиците и носеше храна на майките, когато мътеха. Вълците ближеха ръката му и не закачаха стадото му.

Неизказано бе учудването на старците, когато една вечер видяха, че малкият прислужник прибира козите, а от двете му страни вървеха два едри вълци, които се милваха о колените му.

— Изпъди ги, ти си играеш с дявола — каза му строго игуменът.

Момчето каза нещо на вълците, погали ги и те тичешком се скриха в гората.

Монасите се събраха след вечерня и дълго говориха. Боязън овладя душите им.

— Самият сатана тук има пръст — казваше игуменът. — Или това момче е сам изкусителят, който се е вмъкнал тук да ни погуби.

И решиха благочестивите монаси в полунощ да отслужат бдение и молитви над момъка и да закачат осветен кръст на шията му. Ако той е въплотение на лукавия, да се пукне и да изчезне.

Момъкът със смирение изслуша молитвите и когато му закачиха кръста, целуна ръце на всички и се разплака от умиление. Тогава монасите се убедиха, че душата на момчето е чиста и невинна. И когато стана на двадесет години, подстригаха го в монашески чин и го приеха в братството под името Еникий.

Всеки ден, след вечерня, монасите заедно с новопосветения излизаха по стръмната пътека на полянката върху високите скали на манастира, сядаха там и водеха душеспасителна беседа.

Те бяха се отрекли от всичко плътско и земно и бяха се отдалечили в планинската тишина между манастирските стени на отшелничество и покаяние. С пост, молитви, въздържание и изтощение на тялото си те искаха да възвишат душите си до бога и чисти да отидат в неговите селения. Младият монах Еникий слушаше със

смирение поуците им, обръщаше сините си хубави очи към небето и душата му се пълнеше с блаженство, както планината се пълнеше с благоухание от цвета на липите. Както се разхубавяваше душата му, така се разхубавяваше и лицето му. Въпреки постът и въздържанието тялото му стана едро и гъвкаво и от него дишаше сила и здраве. Зачервените му страни, които имаха цвета на препечен пшеничен хляб, се покриха с малка мека къдрава брада, косата му се зави на тъмnozлатни пръстенчета и сините му очи добиха дълбочината на небесния лазур и слънчев поглед.

Монасите го гледаха с учудване и се боеха, че избликът на сила и здраве ще погуби душата на младия Еникий. А той цял ден шеташе смирен и безгрижен, метеше черквичката, садеше цветя в градинката, поливаше ги и когато цъфнеха, береше големи китки и ги туряше натопени в глинена чаша на своята малка масичка в килията си. Понякога той се закичваше над ухо под калимявката, ходеше весел насам-нататък и пееше песни, които като малък бе научил от момчетата в село.

Тия работи не се харесваха на сподвижниците и една вечер, след беседата на скалите, на която Еникий бе дошел с китка здравец на ухото, игуменът му каза:

— Еникий, любовта ти към цветята е светско увлечение и затова е грешна. Цветята напомнят за любовта между мъж и жена. Самоотреченият, облечен в черно, трябва да бяга от подобни помишления.

Еникий погледна игумена с хубавите си очи и каза:

— Цветята са най-хубавите творения на бога. Той ги посея на земята за пример на красота и чистота.

— А песните, които пееш? — попита намръщено игуменът и впи изпитателен поглед върху младежа.

— Това са цветя, които растат в душата на човека по божие вдъхновение — венци от най-чисти думи. И птичките с песни славословят твореца всевивишни.

— Еникий, мислите ти са еретичини... Пази се от богохулство — рече игуменът и стана.

Монасите го последваха мълчаливо. Еникий остана върху скалите сам. Слънцето залязваше и долините на планината се изпълниха със сянка. Младият монах устреми замислен поглед надолу,

гдето се простираше широкото поле и гдето в бедни селца живееха хора, и каза на себе си:

— Какво ли мислят тия там, които с труд изкарват хляба си?

При тия думи някой гръмко се изсмя в самотата. Тръпки побиха монаха. Тоя смях му се видя зъл и зловещ.

Като погледна, той видя на няколко крачки от себе си, че седи лукавият и люлее краката си над пропастта.

— Не си ли ти сатаната? — каза му Еникий строго.

— Позна ме — отговори рогатият.

— Познах те по мрачното лице и по смеха ти, който не прилича на човешкия, защото звучи като шум от търколени над пропастта камъни. Но защо дойде?

— Привлякоха ме мислите ти и дойдох да си поговорим.

— Аз не съм мислил за теб.

— Но мислиш като мен.

— Пази боже — каза младият момък и се прекръсти.

— Кръстът ти не ме плаши, защото видът ти ме привлича.

— Дошъл си, навярно, да ме изкушаваш?

— Дойдох да те питам нещо. За чие спасение се грижиш ти и братята ти от манастира? И защо бягате от хората?

— За да не се докоснем до злото, което ти внушаваш, отстранихме се в самота, за да очистим душите си и да ги подготвим за милостта на твореца.

— Вие се грижите само за себе си.

— Всеки трябва да мисли за своето собствено изкупление.

— Вие сте мои роби.

— Не, изкушителю, ние сме твои врази.

— Да оставиш ближния си и да мислиш само за себе си, това ще каже да си мой покорен слуга.

Сатаната се изсмя сухо и рязко и в очите му светнаха тържествующи искри.

— Иди си! — каза Еникий и усети в душата си болка. — Иди си!

Но лукавият седеше, люлееше краката си и гледаше упорно и нахално младия монах.

Еникий се прекръсти три пъти, обърна се и почна да се спуща по стръмната пътека към манастира. И докато се скри, той чуваше зад

гърба си ехидния смях на дявола, който приличаше на шум от камъни, търколени над пропаст. Еникий усети, че тая пропаст е неговата душа.

Той се прибра в килията си, моли се дълго и легна късно. Но спокойният сън, който му прашаха нощите досега, не дойде. Кошмарни мисли мъчеха младия, посветен богу момък. Той се мятеше в бялото си легло и една мисъл гризеше съвестта му:

„Наистина, кому служа аз? На бога ли? Той ме е създал човек, но по човешки ли му служа аз, както другите негови твари? На себе си ли? Ще приеме ли той душата, която се е отказала от всички подвизи, беди и радости, които той е създал за нея? Или наистина служа на изкушителя, който ме посети?“

На другия ден Еникий се яви пред братята блед, тъжен и с отчаян вид. Те го разпитваха какво му е, но той мълчеше. Тоя ден той забрави да полее цветята. А вечерта, когато излязоха на обичайната беседа над скалите, Еникий целуна ръка на игумена и му каза:

— Братя, искам пред всички да се изповядам. Снощи тук на това място ме посети лукавият и беседвах с него.

Изненадани от думите на Еникия, братята почнаха да се кръстят. Игуменът го погледна уплашено.

— Какво говориш, чадо! Ти с ума ли си, или бълнуваш.

— Говоря самата истина, отче.

И с наведени очи Еникий разправи срещата си с дявола и приповтори разговора, който води с него. И когато свърши, отстрани се чу рязък студен смях и ледни тръпки полазиха монасите. Върху скалата на същото място, гдето беше го видял Еникий, седеше спокойно дяволът. Рогата му надвишаваха храстите, а краката му се клатеха над пропастта. Като спря нахалния си смях, той се обърна към монасите и каза:

— Вие сте стари и непотребни на живота. Непотребните на живота са непотребни и на бога, и на мене... Но младият Еникий е мой.

Тия думи вцепениха всички. Но Еникий скокна мъжествено, очите му се запалиха и той извика заканително:

— Лъжеш се, лукави. Аз няма да бъда твой слуга. Бог ще ми даде сила да те унищожа.

Поразени от чудото, монасите се върнаха в мълчание и слизайки по пътеката, кръстеха се непрестанно.

На сутринта, когато огря слънцето, те видяха, че скалата, от която Еникий бутна дявола, бе опръскана с кръв, а под нея бяха поникнали странни бурени с нетърпима миризма.

Същия ден душата на Еникий се освободи от тежкия гнет, който преживя. Лицето му зарумения и очите му добиха пак чистотата на лазура небесен. Сърцето му повеселя. Той се накичи над ухото с пъстра китка, събра птичките и им пя. Полива цветята и разговаря високо с планинското ехо.

— Еникий — каза му игуменът, който с тъга следеше постъпките на младежа, — ти мислиш, че си унищожил дявола, но аз виждам, че той се е вселил в теб и ти угаждаш нему с деянията си.

— Не, отче, душата ми е спокойна. Аз съм весел по божие повеление и по негово повеление искам да напусна подвизите в манастира, да се отдам на подвизи между хората. По колиби и по села живеят люде, бедни и богати, цял ден чоплят земята, страдат, умират и нямат никаква радост. На тях искам да ида да служа.

— Как ще им служиш ти, неопитний и неподготвений?

— Ще им свиря, ще им пея, ще им нося смях и радост. И като са лоши, ще станат добри, и като са добри, няма да станат лоши.

И още на другия ден Еникий закачи на гърдите си върху черното расо голямата китка от хубави планински цветя, взема пастирската си свирка, остави манастира и се спусна надолу към селата, гдето живееха хората.

Макар че беше празник, селото, в което най-напред влезе Еникий, беше пусто и тъжно. По улиците нямаше хора. Кучетата надушиха чужденеца, изскочиха от мръсните дворища и го залаяха, но неговият мек глас и неговата слънчева усмивка веднага ги смириха и те почнаха да се умилкват около краката му и радостно да скимтят. Еникий извади свирката си и засвири. Вrabци долетяха отнякъде и кацнаха по раменете му, по ръцете му и по калимявката му. Кучетата тръгнаха другарски по стъпките му, а кокошки и петли се разхвърчаха и накацах по плетищата да гледат това любопитно шествие.

Отнякъде дотърчаха деца и почнаха високо да викат:

— Бягайте, луд е дошъл, луд!

Те почнаха да хвърлят камъни към монаха, като не преставаха да дюдюкат.

Отец Еникий се спря, обърна се към тях и каза:

— Елате, деца, ще ви дам по едно врабченце и ще ви попея.

Усмивката му беше толкова сърдечна, добра и весела, че покори веднага децата. Те го заобиколиха, но се държеха далечко, защото ги беше страх от кучетата, които вървяха по стъпките му. Тогава монахът се обърна към животните и им каза да си отидат кое откъде е.

Кучетата се спряха покорно, после се обърнаха и заклисаха към дворовете си. Тогава децата приближиха монаха и с учудени погледи загледаха врабчетата, които бяха накацали по него така безстрашно и спокойно, като че бяха в клоните на някое дърво.

— Ето сега на всяко от вас ще подаря по едно врабченце — рече Еникий, протегна ръка и заповяда на врабчетата да накацат по децата.

Малките птички се разхвърчаха и накацаха по шапките и раменете на децата, които почнаха радостно да викат и да подскачат. Еникий заподскача заедно с тях, като запя весела песен.

Скоро из пътните врати наизлязоха любопитни мъже и жени и гледаха с учудване веселия монах.

— Божичко — почнаха да се кръстят някои стари жени, — луд ли е, или пиян нещастният?

Но хубавото лице на монаха светеше от щастлива и сърдечна усмивка и в кротките му очи грееше доброта и мъдрост.

В селото веднага се разчу за тоя странен монах и по всички улички се юрнаха любопитни да го видят. Мъже, жени, деца и немощни старци дори се струпаха на мегдана, гдето беше спрял Еникий и около когото бяха се начугулили децата, по шапките на които спокойно стоеха врабченцата и безстрашно гледаха наоколо.

— Магесник, магесник — почнаха да шушукат жените.

— Не, това е дявол, самият дявол — каза някой, — дръжте го да го вържем и затворим.

И няколко мъже разтласкаха събраните и уловиха със закана монаха.

— Почакайте малко — каза усмихнат той, — вие още нищо не знаете. Зло никому не правя. Аз искам само да ви поразвеселя. Виждам ви мрачни, омърлушени, уморени от труд, виждам застарели от липса на радост младежи, моми, пребрадени като вдовици. Това не е угодно богу. Я погледнете нивите колко са зелени, погледнете прошарените с цветя ливади, вижте отрупаните с цветове дръвчета, погледнете мушичките, пеперудите, пчеличките, цветята и растенията колко са

радостни. С тяхната радост те славят бога, който ги е сътворил. А вие, хората, защо сте толкова мрачни? Младежи и моми, тичайте вкъщи, облечете новите си премени и елате тук, съберете се на хоро, а аз ще ви посвирия.

Еникий говореше просто и с такава усмивка, че на всички им стана весело и на всички в душите се пробуди някакъв живителен трепет и някаква неясна, но хубава надежда. Мъжете, които бяха го хванали, го пуснаха. Момите и момците с висок смях и с викове се разбягаха и пременени в дрехите, които обличаха само на Великден, скоро се върнаха пак и на весели купчини се струпаха около монаха.

Той им каза:

— Украсихме младостта си и ободрихме душите си. Вижте колко сте прекрасни сега и като слънце огреяхте в мрачното ваше село. Всякога да бъде слънце младостта ви! Днес ангели прехвърчат над вас и бог ви взима под закрила.

И засмян, Еникий извади свирката си и засвири кръшно и тропливо. Около него се люшна живо хоро. До вечерта селото прекара празнично, а на другия ден цялото поле кънтеше от песните на работливите девойки.

Монахът вървеше от село на село и хората го чакаха с открити сърца. Когато минаваше през полето, той се спираше при работниците по нивите, пееше им или им свиреше със свирката, вечер се отбиваше по чешмите и кладенците, гдето се събираха момите и момците, раздаваше им цветята, които бе събирал през деня по ливадите и по горичките, и ги учеше на нови песни и на хора, които те не знаеха.

Целият тоя беден край, гдето премина Еникий, се оживи. В душите нахлу надеждата, която беше ги оставила. Завистта и злобата изчезнаха. Хората почнаха да се гледат братски, да си помагат и да се обичат. Еникий не говореше за бога и никого не плашеше с него, но в обнадежените души той дойде сам и те станаха по-добри. Народът започна да гледа на труда не като на мъка, а като на благословия. Нивите се очистиха от тръни и бурени и плодът им се утрои. Така сърцата се ободриха.

Но безсмъртният човешки враг, дяволът, не беше доволен. Той вървеше по стъпките на монаха и се мъчеше да отскубне от сърцата на хората надеждите, които той беше посял. И намери души, гдето хвърли завистта и клеветата. Скоро високата власт, която със закон пазеше

душите от падение, обяви Еникия за безбожник, хвана го със стража, затвори го в тъмница и го осъди като оръдие на дявола да бъде изгорен жив.

В уречения ден събраха народа, между който ходеше Еникий. Докараха насила жените и децата пред голямата клада и доведоха монаха вързан. Хубавото му лице бе весело и по него нямаше бледността на страха. Като видя познатите си, които, събрани наоколо, скритом плачеха, той се усмихна и запя. Запя една малка безгрижна песен, която тъй много развеселяваше младежта. Стражата запали кладата. Буйни пламъци обгърнаха сухите дърва и се издигнаха високо.

Уловиха монаха да го хвърлят, за да се изпълни наказанието, но той ги спря с усмивката си и каза:

— Оставете ме да се покача сам.

И като запя хвалебна богу песен, той приближи кладата, покачи се на дебелите горящи дървета и навлезе в пламъците. Из народа се чуха писъци и плачове. Жените паднаха на колени, захлупили лица на земята, и заридяха. Никой не искаше да вдигне очи и да види мъките на веселия монах, който беше ги ободрил, съживил и преобразил с песните си, с веселостта си и с кротостта си. Но ето че от кладата се понесе пак песен. Монахът пееше засмян, хубав, благ и вдъхновен, а пламъците около него се превръщаха в цветя, извиваха зелени стъбла нависоко и от тях падаха благоуханни цветове — бели, алени и розови. Еникий късаше с две ръце от тях и хвърляше към народа, който почна да вика, да пее хвалебни богу песни и да играе лудешки наоколо. Обезумяла от страх, стражата се разбяга и народът последва монаха, който, невредим, слезе от кладата, която бе се превърнала на цветна веранда.

И тръгна пак между народа със своите жизнерадостни песни, които носеха надежди. Хората не падаха духом, не униваха. У тях се събуди желание за труд и за по-хубав живот. По сухите полета се изкопаха дълбоки кладенци. От планината доведоха вода и шарени чешми зашуртяха по селата. Градини се раззелениха, овощни дървета изникнаха по дворовете, а по прозорците на къщите се наредиха саксии с цветя. Разхубавиха се жените и момите, мъжете придобиха юначен изглед. Нещо ново бе се родило в тоя кът на земята — това

беше надеждата, която сгряваше, ободряваше и привързваше към живота.

Веселият монах умря. Бог, комуто той служи с цялото си сърце така, както можеше, го прибра при себе си, а хората го заровиха там под манастира, на оная хубава полянка сред гората, и ангели всяка пролет садят там много и различни цветя.

Източник: [Словото](#)

Издание:

Елин Пелин. „Събрани съчинения в шест тома“, Том трети; „Български писател“, С. 1977. Под редакцията на Тодор Боров, Кръстьо Генов и Пеньо Русев.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.